

Verstild verleden

door H. A. Hachmer

We realiseren het nog niet, maar er resten nog maar een paar jaren en de 20e eeuw is voorbij. Het was een eeuw die grote veranderingen bracht op zowel sociaal, politiek als economisch gebied. Wij weten niet wat de 21 e eeuw zal brengen, net zomin als dat de mensen dat aan het einde van de 19e eeuw wisten. Het leek ons leuk om nu elk kwartaal terug te kijken op het einde van de vorige eeuw. We beginnen in Hoogezand.

In De Zelfzwichter van maart 1991, no. 61, blikten we op pagina 7 terug op de grote brand van 27 augustus 1895 te Hoogezand. De houtzaagmolen van Maathuis en stoomoliemolen van B. ter Borgh gingen in vlammen op. In het Rijksarchief van Groningen vonden we nog een heel bijzondere foto van de lokatie waar de brand begon. Links zien we de romp van stoomoliemolen De Ooievaar van B. ter Borgh. Rechts zien we tussen de bomen de draaiende houtzaagmolen De Vrijheid van Maathuis. Wat de foto zo bijzonder maakt is de achtergrond. De brug over het Kieldiep is opgedraaid. Links naast de man met bolhoed (A) zien we een molen. Aan de overkant van het diep zien we op de achtergrond nog een molen (B). Molen A, voor de lezer waarschijnlijk nog net zichtbaar, is de in 1836 voor Romke Meihuizen gebouwde oliemolen De Windhond. De molen had een vlucht van 70 voet. In 1901 brak molen maker J. Wiertsema de molen af en herplaatste hem in Visvliet. Molen B, voor de lezer niet meer dan een schim, is de in 1844 gebouwde koren- en pelmolen, later ook oliemolen, De Steenbok van E.J. Frima. In 1871 kwam de molen in handen van U. Reinders. In 1888 werd de molen afgebroken en door J. Wiertsema herplaatst in Musselkanaal. Aan het Kieldiep bevond zich dus in de jaren '80 van de vorige eeuw een klein "Zaans Schansje".

Een beeld van het begin van het Kieldiep te Hoogezand, gefotografeerd vóór 1888. Links de houten romp van oliemolen "De Ooievaar" met stoompijp; geheel rechts achter de bomen de draaiende wieken van houtzaagmolen "De Vrijheid". In de verte op de achtergrond de oliemolens "De Windhond" (A) en "De Steenbok" (B). Collectie: Rijksarchief Groningen.

Verstild verleden (2)

door H. A. Hachmer

Ditmaal richten we onze blik op Tjamsweer. In de direkte omgeving van het oude borgterrein Dijkhuizen stonden eind vorige eeuw maar liefst drie molens. Het kostte de fotograaf dan ook geen moeite de molens op één gevoelige plaat vast te leggen.

Uiterst links zien we de in 1779 gebouwde olie- en pelmolen van Simon Ennes. De molen stond 130 jaar op dezelfde plaats en verwisselde meerdere malen van eigenaar. In 1781 werd de molen verkocht aan Klaas Mennes. In 1810 verkochten de erven Klaas Mennes van Delden de molen aan Hindrik Willemsen. In dat jaar was de olieslagerij al verdwenen, deze was blijkbaar niet rendabel. In 1816 wist Evert Jans Mulder de pelmolen in eigendom te verwerven. De molen bleef nu voor langere tijd in handen van één familie. In 1855 volgde Rotger Freerk Mulder hem op. In 1876 ging de molen over naar een zekere R. D. Aalfs. De molen werd nog geen twee jaar later doorverkocht aan Abel Makken. Deze liet later op de beide roeden zelfzwichting aanbrengen. Deze verbetering zorgde niet voor behoud. In de winter van 1909 op 1910 liet de firma Abel Makken de molen slopen. Het achtkant werd verkocht naar Lattrop, gemeente Denekamp. De molen ging daar dienst doen als korenmolen en bestaat er nog steeds.

In het midden van de foto vaart een schipper met ledig schip op het Damsterdiep. Hij hoefde geen gebruik te maken van de scheepsjager of zelf in de zelen te hangen. Het jaagpad op de voorgrond bleef ongebruikt. Zijn vrouw had blijkbaar zelfs tijd voor wat huishoudelijke karweitjes. Het was anders niet ongebruikelijk dat zij het schip moest trekken.

Recht boven het roer van het schip zien we een in 1762 gebouwde houtzager.

De molen stond op historisch terrein. Tot 1738 had hier de borg Dijkhuizen gestaan. In 1762 werd een deel van het land van de voormalige borg verkocht aan de vennoten Tjaert Tammes, Popke Arents, E. Houwerzyl en Lambertus Tonkens. De vennoten vroegen korte tijd later toestemming om op deze plaats een houtzaagmolen met getimmerte te mogen zetten.

De vergunning werd verleend en de weg was vrij voor het oprichten van een monument van bedrijf en techniek op de plaats waar eerst de adellijke heren paradeerden. In 1797 verkochten twee aandeelhouders, te weten Tonkens en de weduwe Houwerzyl, hun deel aan Berend Smedes en Imke Sikkens. In 1843 wist Evert Jans Mulder de molen in zijn geheel te verwerven. De familie Mulder kon zich toen eigenaar noemen van twee molens.

De molen aan de overkant van het water was reeds hun bezit. Deze familie was waarschijnlijk ook de laatste eigenaar. Zeker is dat de molen in 1900 is gesloopt en in zijn geheel werd verplaatst naar Onderdendam. Daar verving hij de in 1899 afgebrande zaagmolen van Koops. In Tjamsweer was de rieten bedekking van het achtkant al vervangen door gepotdekselde planken.

Rechts van de molen zien we de volledig met zelfzwichting uitgeruste molen van de polder Dijkhuizen. De molen bemaalde een gebied van 23 hectare. In de volksmond werd de molen Veldman's meulnle genoemd. De molen was gebouwd als vervanger van een spinnekop. Het precieze bouwjaar van de ronde stenen poldermolen is niet bekend. Rechts van de molen lag een ijsbaan. De molen was in staat om deze in de wintermaanden van water te voorzien. In 1920 werd de molen gesloopt en vervangen door een elektrisch gemaal. Dit gemaal werd iets verderop geplaatst. Wie anno 1992 deze streek bezoekt zal niets meer van de oude foto herkennen. Ja, het Damsterdiep loopt er nog steeds, maar beroepsschipper en molenaar zal men er tevergeefs zoeken.

Een zeer oude foto van vóór 1900 met links de olie- en pelmolen van Abel Makken met zelfzwichting; op de achtergrond de houtzaagmolen, waar de onderste wiek juist wordt opgezeild en rechts het ronde stenen poldermolentje met zelfzwichting. Gezicht naar het oosten. Alle drie molens hebben een houten bovenas. Collectie: Veenkoloniaal Museum te Veendam.

Afgedrukt in "De Zelfzwichter" jaargang 19, maart 1992, nummer 65, pag. 16-17 en in "De Zelfzwichter" jaargang 19, juni 1992, nummer 66, pag. 15-16.

Deze pagina is onderdeel van de homepage van B. D. Poppen.

<http://www.bdpoppen.nl>